

ÁSMUNDUR HILMARSSON

UM MARKHÓPA FRÆÐSLUMIÐSTÖÐVAR
ATVINNULÍFSINS

Ásmundur Hilmarsson

Árið 2011 var vinnuafli á íslenskum vinnumarkaði (16–74 ára) alls 180 þúsund manns. Þar af höfðu 34% ekki lokið öðru en grunnskólanámi. Þessi hópur er markhópur Fræðslumiðstöðvar atvinnulífsins.

Til vinnuafis teljast þeir sem eru á aldrinum 16–74 ára, í vinnu eða í atvinnuleit. Hagstofa Íslands flokkar vinnuaflið í þrjá flokka eftir menntunarstöðu: grunnenntun (ISCED 1,2), starfs- og framhaldsmenntun (ISCED 3,4) og háskólamenntun (ISCED 5,6).

Milli áráanna 2003 og 2011 fjölgaði vinnuafli um 11% úr 162.500 í 180.000. Á sama tíma jókst atvinnuleysi úr 5.400 manns í 12.700 manns eða um 135%.

Þegar menntun á íslenskum vinnumarkaði er skoðuð árið 2011 kemur í ljós að hlutfall þeirra sem hafa lokið starfs- og framhaldsmenntun var hæst eða 36% á meðan hlutfall grunnenntunar var 34% og háskólamenntunar 30%. Hlutfall þeirra sem hafa lokið háskólamenntun hefur aukist mest síðustu árin, var 24% árið 2003.

Eitt af hlutverkum FA er að afla upplýsinga um markhópin og greina hvaða úrræða er þörf í samstarfi við fræðsluaðila og hagsmunaaðila. Meðal þeirra upplýsinga, sem eru reglulega skoðaðar, eru tölur frá Hagstofu Íslands, OECD, Cedefop og Vinnuálastofnun.

Að beiðni mennta- og menningarmálaráðuneytisins hóf Fræðslumiðstöð atvinnulífsins á árinu 2012 að skoða möguleika á að greina betur menntunarþarfir í þeim hluta markhópsins sem spyr ekki eftir námi. Í þessum hópi eru einstaklingar sem eiga sér ekki öfluga málsvara, svo sem stéttarfélag eða önnur hagsmunasamtök. Líklegt má telja að hluti af þeim sem eru utan vinnumarkaðar tilheyrir þessum hópi. Þegar tölur frá Hagstofu Íslands eru skoðaðar má sjá að frá 2003 til 2011 jókst hlutfall fólks utan vinnumarkaðar um 24% (úr 35 þúsund í tæplega 44 þúsund) á meðan hlutfall heildarvinnuafis jókst um 11%. Hlutfallslega fjölgaði einstaklingum utan vinnumarkaðar með háskólamenntun mest eða um 72% en þar næst einstaklingum með grunnenntun, 25%.

Þegar tölur um einstaklinga utan vinnumarkaðar eru skoðaðar með tilliti til menntunarstöðu má sjá að hlutfall þeirra sem hafa ekki lokið öðru en grunnskólanámi var mjög hátt árið 2011 eða 57% (sjá mynd 1).

Tafla 1. Vinnumarkaður í Íslandi 2003–2011 (16–74 ára)

Vinnumarkaður	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	% 03–11
Vinnuafli	162.500	161.100	165.600	174.600	181.400	184.100	180.900	180.900	180.000	11%
Starfandi	157.100	156.100	161.300	169.600	177.200	178.600	167.800	167.200	167.300	6%
Atvinnuleitendur	5.400	4.900	4.300	5.000	4.200	5.500	13.100	13.700	12.700	135%
Utan vinnumarkaðar	35.400	38.600	36.500	35.500	36.500	38.900	42.600	42.300	43.900	24%
Mannfjöldi	197.900	199.600	202.100	210.100	217.900	223.000	223.400	223.200	223.900	13%

Heimild: Hagstofa Íslands

Tafla 2. Hlutfall eftir menntun á íslenskum vinnumarkaði 2003–2011 (16–74 ára)

Menntunartegund	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Grunnenntun	38%	37%	36%	37%	36%	37%	35%	35%	34%
Starfs- og framhaldsmenntun	37%	38%	38%	37%	38%	36%	36%	37%	36%
Háskólamenntun	24%	25%	26%	26%	26%	27%	29%	28%	30%
Samtals	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Heimild: Hagstofa Íslands

Tafla 3. Fjöldi einstaklinga (16–74 ára) utan vinnumarkaðar eftir menntunarstöðu 2003–2011

Menntunarstaða	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	% 03–11
Grunnmenntun	19.610	22.031	19.841	17.986	18.910	19.890	22.701	22.771	24.544	25%
Starfs- og framhalds- menntun	11.828	12.528	12.359	12.654	12.538	13.770	14.540	13.953	14.029	19%
Háskólamenntun	2.872	3.245	3.441	3.935	4.212	4.747	4.984	4.967	4.944	72%
Vantar upplýsingar	1.104	756	866	915	831	481	303	483	373	–66%
Samtals	35.414	38.560	36.508	35.489	36.492	38.889	42.527	42.174	43.890	24%

Heimild: Hagstofa Íslands

Tafla 4. Fjöldi einstaklinga (16–74 ára) utan vinnumarkaðar 2003–2011

Flokkar	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	% 03–11
Námsmaður	10.900	12.100	10.500	9.700	10.400	11.400	13.500	13.300	13.100	20%
Eftirlaun	9.300	9.400	9.300	9.500	9.700	10.200	10.600	10.900	11.500	24%
Öryrki eða fatlaður	6.300	6.800	6.900	6.600	7.200	7.500	7.500	8.100	9.200	46%
Heimavinnandi	3.700	3.600	3.000	2.600	2.500	3.200	2.900	2.000	2.000	–46%
Í fæðingarorlofi	600	1.000	900	1.200	1.300	1.700	1.400	1.200	1.100	83%
Atvinnuleitendur	1.500	1.700	1.500	1.200	1.400	1.300	3.000	3.800	3.600	140%
Veikur eða tíma- bundið ófær til vinnu	2.300	2.400	3.100	2.700	2.700	2.700	2.300	2.300	2.700	17%
Annað	900	1.500	1.200	1.900	1.300	900	1.300	800	700	–22%
Samtals	35.400	38.600	36.500	35.500	36.500	38.900	42.600	42.300	43.900	24%

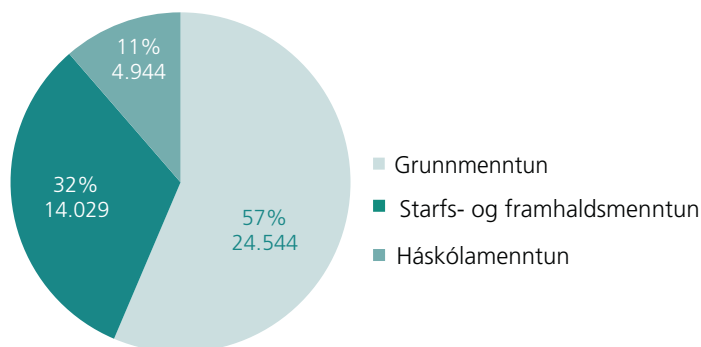
Heimild: Hagstofa Íslands

Fleiri konur en karlar eru í hópi þeirra sem eru utan vinnumarkaðar. Árið 2011 var fjöldi kvenna utan vinnumarkaðar 25.600 (58%) á móti 18.300 körlum (42%). Þetta hlutfall hefur lítið breyst frá 2003. Hlutfall kvenna hefur verið á bilinu 58–62%.

Í upphafi þessarar greinar kom fram einstaklingum utan vinnumarkaðar á árunum frá 2003–2011 hefur fjölgað um 8.500 manns eða 24% (sjá töflu 1). Stærstur hluti þessa hóps eru námsmenn, eftirlaunaþegar auk öryrkja og fatlaðra. Öryrkjum og fötludum hefur fjölgað hlutfallslega mest á síðustu árum eða úr 6.600 manns árið 2003 í 9.200 manns árið 2011, sem er hlutfallsleg fjölgun um 46% (sjá töflu 4).

Á upphafsárum Fræðslumiðstöðvar atvinnulífsins var megináhersla lögð á fólk sem var starfandi á íslenskum vinnumarkaði. Með auknu atvinnuleysi á Íslandi í kjölfar

Mynd 1. Hlutfall einstaklinga (16–74 ára) utan vinnumarkaðar eftir menntunarstöðu 2011

Heimild: Hagstofa Íslands

bankahrunsins árið 2008 fór FA í auknum mæli að sinna atvinnuleitendum sem sóttu vottaðar námsleiðir eða fóru í viðtöl hjá náms- og starfsráðgjöfum hjá símenntunarmiðstöðvum.

Eins og áður var getið hefur mennta- og menningar- málaráðuneytið falið FA að greina betur menntunarþarfir ákveðinna hópa sem FA hefur hingað til ekki þjónað. Á árinu 2011 hófu FA og Fjölmennt, miðstöð símenntunar sem þjónar fötluðu fólki 20 ára og eldra, formlegt samstarf. Ein af vottuðum námsleiðum FA, Grunnmenntaskólinn, var tilraunakenndur hjá Fræðslumiðstöð Vestfjarða (sjá grein Sólveigar Bessu „Grunnmenntaskólinn Grunnur“ í Gátt 2012). Einnig má nefna ný kennslufræðinámskeið FA fyrir fyrir leiðbeinendur á námskeiðum fyrir fatlaða námsmenn.

Eitt af hlutverkum FA er að safna og greina upplýsingar markhópin, meðal annars með tölum frá Hagstofu Íslands. Með útvíkkun á markhópnum geta opnast nýjar áskoranir og þær áskoranir er Fræðslumiðstöð atvinnulífsins tilbúin að takast á við.

UM HÖFUNDINN

Ásmundur Hilmarsson starfar sem sérfræðingur hjá Fræðslumiðstöð atvinnulífsins. Hann er húsmiður en hefur unnið að félags- og fræðslumálum í yfir 25 ár.